

ETNOKULTURNI RAZVOJ HRVATA U SLOVAČKOJ

JÁN BOTÍK

Slovenské národné múzeum
Historické múzeum
Bratislava

UDK: 39:323.113(=862)(437.6)

Prethodno priopćenje
Primljeno: 15.4.1998.
Prihvaćeno: 15.4.1998.

U članku se razmatra proces etnokulturnoga razvoja Hrvata u Slovačkoj, dijela hrvatske dijaspore koja se na prostoru srednje Europe naselila na prijelazu iz 16. u 17. st. Obrazlažu se glavni uzroci migracijskih tokova u tome razdoblju, područje iseljavanja i useljavanja, socijalna struktura hrvatskih kolonista, te procesi prilagodbe i integracije u novoj domovini. Na temelju etnoloških, lingvističkih te činjenica nekih drugih srodnih znanosti i znanstvenih disciplina, nastoje se utvrditi glavna obilježja etnokulturnih osobitosti ove hrvatske zajednice.

Ključne riječi: Hrvati / Slovačka / etnokulturni razvoj

Hrvati su jedan od kamenčića koji tvori mozaik etničke strukture Slovačke. Uvršteni su u nju početkom 16. stoljeća, tako da već gotovo pet stoljeća dijele povijesnu sudbinu srednje Europe. U tom razdoblju pretrpjeli su u svom razvoju ne laganu sudbinu kolonista, otrgnutih od svog materinskog naroda, a i složeni proces uključivanja u društveni, gospodarski i kulturni organizam nove domovine.

Hrvati u Slovačkoj sastavni su dio prostranoga otoka koji je nastao na području nekadašnje Austro-Ugarske. Njegovim je središtem postalo područje Burgenlanda, koje se u hrvatskom označava kao Gradišće. Rasprostire se između današnje Austrije i Mađarske. Kolonizacijske struje dolaze u ta područja iz Hrvatske, uglavnom iz sjevernih dijelova Slavonije prodiru na područje zapadne Slovačke i istočne Moravske. Glavni uzrok naseljavanja hrvatskih kolonista upravo na ta područja bio je u njihovu populacijskom i gospodarskom opadanju kao posljedici ratnih događanja i epidemija. Ne manjim značajnim činiteljem bila je i sve veća prijetnja vojske Osmanskoga Carstva, koja je pritiskala s Balkana sve do središnjih dijelova Austro-Ugarske Monarhije.

Procjenjuje se da je na prijelazu 16. u 17. stoljeće u srednjoj Europi naseljeno oko 100 tisuća hrvatskih naseljenika. Na područje Slovačke otpada otprilike jedna trećina. Naselili su 50 lokaliteta, međutim samo su na trećini bili u većini. Povjesničarka Kveta Kučerová izdvojila je u Slovačkoj tri područja s izraženijom hrvatskom naseljenošću. U područje Záhoria se kao najznačajnija hrvatska naselja izdvajaju Devín, Devínska Nová Ves, Dúbravka, Lamač, Záhorská Bystrica, Mást (danas dio Stupavy), Mokry Háj itd. U podunavskom području su bile glavne Jarovce, Rusovce i Čunovo. Na području

pod Malim Karpatima Chrvátsky Grob, Veľike i Male Šenkvice, Vištuk, Smolenice, Dobrá Voda itd. (Kučerová, 1976:221; Kučerová, 1998:180).

Za razumijevanje načina života i etnokulturnoga razvoja hrvatske enklave u Slovačkoj važno je znati da uz neznatan broj pripadnika sitnog plemstva, kao i obrtnika koji su se nastanili u Bratislavi, uglavnom kao kotlari, zlatari, brijači, klobučari, ali i šumari i kamenolomci (po njima je nastao naziv zaselka Lamač), osnovu te kolonizacije ipak tvore seljaci. Iz toga dalje proizlazi da su se hrvatski kolonisti i u Slovačkoj naseljavali u seoskim sredinama, gdje su oblikovali više ili manje brojne etnički relativno kompaktne zajednice. Takva sjedilačka koncentracija s prividno društveno i gospodarsko zatvorenom seljačkom sredinom, stvarala je povoljne preduvjete za poticanje kolonista nakon naseljavanja u novim prebivalištima na tradiciju gospodarskog, društvenog i duhovnog života, koju su kao svoje jedino dobro donijeli iz bivše hrvatske domovine. Pretpostavke za takvo kontinuirano etnokulturno preživljavanje nastale su otprilike u dvadesetak naselja u kojima su Hrvati od svoga doseljenja imali brojčanu nadmoć. U tim naseljima Hrvati su imali i znatan utjecaj na upravljanje općinskih poslova. O tome svjedoče i česti izbori općinskih starješina među hrvatskim doseljenicima. Stoga je razumljivo da je u takvim naseljima život hrvatskih kolonista praćen svim osnovnim oznakama njihova izvornog etniciteta, za koje se smatraju etnički nazivi (etnonimi), jezik, kultura i svijest o etničkoj pripadnosti (Botík, 1991:19-21).

Prisutnost hrvatskog etnika na novonaseljenom tlu odrazila se u nazivima mnogih naselja, u kojima je obuhvaćen etnonim prevladavajućih dijelova stanovništva: Villa nova Croacorum (1548.) - Mást, Krabatendrof drugim riječima Hrvatska Ves (1547.), Horwath Lamocz (1553.) - Lamač, Charwaty (1595.) - Mokry Gaj, Horwath Wyfalw (1559.) - Devínska Nova Ves, Horwat az Grwab (1552.) - Chrvátsky Grob, Horwath Jandrof (1659.) - Jarovce. Svugdje gdje su Hrvati stvorili mnogobrojnu skupinu, oživjeli su naselja terminima na svojem materinskom jeziku. U mnogim selima kraj Bratislave sačuvani su do danas, primjerice u Jarovcima, Devínskoj Novoj Vesi, Dúbravki, Lamaču. Neki od njih prešli su na terminologiju današnje Velike Bratislave - Podvornice (Poduornice), Záluhy (Zaluge), Kútiky (Kutiti) (Kučerová, 1998:181-248). Počevši od 16. stoljeća u književnosti se pojavljuje mnogo zapisa stanovnika zapadnoslavenskih općina s nadimkom ili čak s prezimenom Horvát. Nalazi se u njima i nebrojeno mnoštvo novih prezimena kojima je karakterističan završetak -iĉ. Prezimenima toga tipa se općeprihvaćeno pripisuje hrvatsko porijeklo.

S dolaskom hrvatskih kolonista u zapadnu Slovačku ukorijenili su se ne samo etnonimi tog južnoslavenskog etnika nego i njegov jezik. Prije svega u njegovu govornom obliku, tj. u narječjima. Na području Záhoria prevladavalo je čakavsko narječje, a duž Malih Karpata kajkavsko (Vážny, 1927:3-4). U prvotnom razdoblju, tj. tijekom 16. stoljeća, hrvatski je bio glavni sporazumjevajući jezik gotovo svih hrvatskih kolonista. Takva se situacija kasnije nije održala, tako da je do našega stoljeća, odnosno čak do danas, preživio u samo nekoliko lokaliteta - Devínska Nová Ves, Dúbravka, Lamač, Chrvátsky Grob, Jarovce i Čunovo. Povijesni dokumenti potvrđuju da u selima

s pretežno naseljenim Hrvatima hrvatski jezik nestaje u razdoblju od 17. - 19. stoljeća (Kučerová, 1976:221-276). No niti u selima gdje se hrvatski održao do danas, ne nalazimo ljude koji bi govorili samo hrvatski (Ripka, 1996:54). Već se na prijelomu 16. i 17. stoljeća među potomcima hrvatskih kolonista udomačila dvojezičnost ili čak višejezičnost. Pored slovačkog u nekim su selima ovladali i mađarskim i njemačkim jezikom. S time je povezano i unošenje mnogih slovakizama, hungarizama i germanizama u hrvatsku jezičnu osnovu, kao i postupno razaranje jezičnog sustava. Danas se hrvatski u Slovačkoj upotrebljava među pripadnicima hrvatskoga etnika samo kao prigodno sredstvo sporazumijevanja.

U slučaju hrvatskoga otoka u srednjoj Europi, uključivši i Hrvate u Slovačkoj, značajnim je činiteljem njegova narodnokulturnog razvoja bila činjenica da se u općinama u kojima prevladava stanovništvo hrvatske narodnosti hrvatski udomačio ne samo kao govorni jezik nego i kao jezik bogoslužja, a negdje i kao nastavni jezik. U povijesnim se dokumentima vidi utjecaj hrvatskih svećenika iz 16. i 17. stoljeća u: "Devínskej Novej Vesi, Devíne, Dúbravke, Lamači, Záhorskej Bystrici, Rusovciach, Jarovciach, Čunove, Chrvátskom Grobe, Velikim Šenkviaci, Blatnom, Naháči i Dehticiach". U većim dijelovima tih općina počeli su od 18. stoljeća djelovati svećenici nehrvatskog porijekla i s time je povezano istiskivanje hrvatskog jezika iz tamošnjih crkava. Do našega stoljeća hrvatski se održao kao liturgijski i nastavni jezik samo u Jarovcima i u Čunovu.

Hrvatski se jezik u religijskom životu, kao i u crkvenim i državnim školama, upotrebljavao ne samo u mnogim hrvatskim naseljima u Slovačkoj nego i u drugim Hrvatima naseljenim područjima srednjoeuropskog prostora s glavnim kulturnim središtem u Gradišću. Tu su se počele u drugoj polovici 16. stoljeća objavljivati religijske knjige, izdavane izravno za potrebe gradišćanskih Hrvata. Prva takva knjiga bila je postila wittenberskog teologa Jochana Brentiusa, koju su preveli Antun Dalmatin i Stjepan Konzul Istranin. Izašla je u Reznu 1568. Kasniji prijevod s njemačkog i mađarskog, koji je u Sv. Križu kraj Šopronja izdao tamošnji pleban G. Pythiraeus godine 1609., bile su *Duhovne pesme, psalmi ter hvale udanja diačke*. Tu je knjigu austrijski istraživač Gerhard Neweklowski označio kao temelj književnoga jezika gradišćanskih Hrvata. U 18. stoljeću izdano je još djela s religijskom tematikom. Među njima je bilo *Hrvatsko evandjelje...* (Győr 1732.), *Epistole i evandelja na se nedilje i svetke...* (Beč 1741.), *Duhovni vrtjac...* (Šopronj 1753.), *Hisa zlata...* (Šopronj 1754.), *Četvero-verstni duhovni perstan...* (Šopronj 1754.).

Početak 19. stoljeća uz književnost religijskog karaktera počinju u gradišćanskih Hrvata izlaziti i prva djela sa svjetovnom tematikom. Najznačajnija među njima su *Novi hrvatski kalendar na leta 1806.*, *Slabikar* (Budin 1806.), *Zemljopis* (Győr 1880.), *Prirodopis* (Győr 1880.) i druga. Ta su djela, kao i sva kasnijih izdanja, usprkos skromnome broju bila jako važna za gradišćanske Hrvate. Pridonijela su oblikovanju i rasprostranjenosti jednog od književnih oblika hrvatskoga književnoga jezika. Iako su postojali mnogi pokušaji uvođenja književnoga hrvatskoga jezika prema Ljudevitu Gaju i među gradišćanske Hrvate, temeljem njihova književnoga jezika do danas se

zadržalo čakavsko narječje gradišćanskog tipa, kojim se govori u većini naselja cijelog hrvatskog otoka u srednjoj Europi (Neweklowsky, 1996:67-72).

Književnost gradišćanskih Hrvata kao i Hrvata u Slovačkoj nije se othvala utjecajima. Tim se vezama u nas nije posvećivala odgovarajuća pozornost. Međutim, istodobna istraživanja otkrivaju da je duhovno zračenje Gradišća izrazito obilježilo i narodnokulturni razvoj Hrvata u Slovačkoj. Kao dokaz za tu konstataciju možemo navesti desetak hrvatskih publikacija iz gradišćanske produkcije za crkvene i školske namjene, koje smo našli u mnogim hrvatskim kućanstvima u Jarovcima i Čunovu. Među njima su zastupljeni *Obchinszke Miszie...* (Šopronj 1759.), *Evangyelye z Episztolami Na Sze Nedilye i Szvetke...* (Šopronj 1806.), *Hisa zlata...* (Šopronj 1848.), *Nova Hisa zlata...* (Egerski Starograd 1872.), *Peljač školnikov...* (Šopronj 1903.), *Nebeska Koruna...* (Győr 1906.), *Duhovni Venac...* (Železno 1886.), *Zemljopis...* (Győr 1880.), *Prirodopis...* (Győr 1880.).

Možemo pretpostaviti, da su navedeni naslovi samo dio hrvatske književne produkcije koja je iz Gradišća potekla i među Hrvate u Slovačkoj. Međutim, i takav nam djelomičan pogled govori da su se Hrvati u Slovačkoj ne samo sporazumijevali na hrvatskom jeziku nego su poznavali i njegov književni oblik. Tome valja dodati da pismeni i književni oblik nisu samo poznavali nego su ih u svom životu i upotrebljavali. U Jarovcima i Čunovu smo o tome našli desetak dokumenata. Najznačajnijima smatramo tri rukopisne zbirke religijskih pjesama iz polovice 19. stoljeća:

- Canttionalle. Horvacske Wandane Knyge od Pave Treuera wa Leti 1843.
A Piszane szu posztale owe Knyge od Mihe Jankovicha wa Leti 1880.;
- Putnik Marianzki aliti Knyziszicze Duhovne, va kih sze nahejaju szakorjacske pobozsne Litanie, Molitve, ino Jacske. Popiszano va Leti Goszpodina 1844.;
- Jačkena Knjiga pod jimenom ovim *Pobožni putnik marijanski* spisan na diku Božju i na poštovanje P. B. D. Marije vsega Krešćanstva miloserdne Matere. Pavluša Treuera ovde Horvackom Jandrofi va Leti 1864.

To su dosad u stručnim krugovima nepoznata djela. Čekaju na sadržajnu i formalnu analizu, a onda i procjenu svoga mjesta i značenja u kulturnoj baštini i narodnokulturnom razvoju hrvatskoga etnika u Slovačkoj. Aktualnost tako usmjerena istraživanja proizlazi iz činjenice da su nađeni neki slučajni ili osamljeni pisani dokumenti. To su kulturni spomenici koji ističu iznimnu kulturnu vitalnost jedne od dijaspora hrvatskoga naroda, a i preživljavanje korelativnosti s jezgrom materinskog etnika. Ovi književni spomenici su samo dijelom šire razgranatih primjera hrvatske pismenosti u Slovačkoj. Na neke od njih iz 16.-18. stoljeća već su u svojim radovima upozorili povjesničari i jezikoslovci (Kučerová, 1976:253; Vážny, 1927:4). No, mnogi još nisu postali predmetom stručnog zanimanja. Imamo na umu u Jarovcima i Čunovu tek nedavno objavljene rukopisne spomenike s kraja prošlog i početka ovog stoljeća. To su na hrvatskom pisana obiteljska rodoslovlja, matične knjige rođenih i umrlih, zapisi o tradicijskim načinima pokrivanja krovova trskom, bilješke o uzgoju pčela, o bolestima ljudi i domaćih životinja i o njihovu liječenju, o proizvodnji mlijeka u zemljoradničkom

domaćinstvu, bilješke o putovanjima po zemljama srednje i zapadne Europe itd. Ni ti rukopisi kao ni hrvatski tekstovi na nadgrobnim spomenicima groblja u Jarovcima i Čunovu nisu dosad stručno obrađeni i procijenjeni.

Rezultati dosadašnjeg istraživanja hrvatskoga etnika u Slovačkoj prikupljeni su u mnogim monografijama i brojnim djelima i člancima povjesničara, jezikoslovaca, etnografa i drugih. Mnogi su autori pokušali odgovoriti na pitanje što od kulturnog nasljeđa Hrvata u nas ima ili još nema oznake kulturne i etničke specifičnosti (Václavík, 1933:290; Vážny, 1934:518; Benušková, 1996:42; Kalesny, 1996:46). Pokazalo se da usprkos većini znakova tradicijske kulture kao što su kuća, odjeća, hrana, poljoprivredno oruđe, potom običaji, ples, glazbeni instrumenti itd., u usporedbi sa slovačkom kulturom ističu se prije istovjetnim nego različitim obilježjima. S tim u vezi valja naglasiti da su hrvatski kolonisti nakon naseljavanja na tlu Slovačke uključeni u djelomično različitu jezičnu sredinu te različita prirodna, gospodarska i kulturna dobra novoga doma. Legalne posljedice dugotrajnih utjecaja različitih uvjeta bile su raznovrsne promjene u gotovo svim dijelovima materijalnog, društvenog i duhovnog života tih doseljenika. Posljedice inoetničkih kulturnih utjecaja i posuđenica prodrle su u kulturu Hrvata u Slovačkoj putem kulture okruženog većinskog etnika. Time su ušli u njihov život procesi kulturnog izjednačavanja i etničke integracije sa zajednicom čije su područje naselili. Možemo zaključiti da su pripadnici hrvatskoga etnika u Slovačkoj prošli u dosadašnjem razvoju sve stupnjeve akulturacijskih procesa, čak i asimilaciju. Iz toga proizlazi, da se kultura Hrvata u Slovačkoj odlikuje sinkretičkim značajem, da su u njoj zastupljena tri vida provenijencije (Botfk, 1995:438):

- kulturni izrazi doneseni iz sredine materinskog naroda;
- kulturni izrazi stvoreni u uvjetima nove domovine;
- kulturni izrazi preuzeti od okružujućeg slovačkog etnika (negdje i mađarskog i njemačkog) s kojim su hrvatski kolonisti stopili svoje sudbine.

Nemamo se namjeru upuštati u detaljniju analizu tih nimalo lakih problema. Međutim, ipak pokušavamo upozoriti na neke pojave u kulturi Hrvata u Slovačkoj koje su sačuvala neke crte hrvatskoga porijekla i hrvatske kulturne specifičnosti. Jezikoslovac Václav Vážny na temelju svojih preciznih istraživanja došao je do zaključka da je "hrvatski jezik dosad najizrazitiji pokazatelj sačuvane osebnosti njihova života, od svih komponenti duhovne kulture donesene iz stare domovine najduže i najupornije odolijeva nivelizirajućoj moći okoline". (Vážny, 1934:518).

Daljnji pokazatelji koji označavaju kontinuirano trajanje i čuvanje stanovitih znakova hrvatske kulturne specifičnosti su narodne pjesme Hrvata u Slovačkoj. Etnomuzikologinja Jadranka Važanová-Horáková je skupljeni glazbeni materijal iz Devínskej Novej Vsi, Dúbravky, Chrvátskog Groba, Jarovca i Čunova podijelila prema porijeklu pjesama u sljedeće skupine:

- izvorne pjesme donesene iz stare domovine i njihove inačice;
- novokomponirane pjesme u stilu izvornih hrvatskih pjesama, promijenjene u enklavi pod utjecajem glazbene kulture nove sredine;

- pjesme nastale na hrvatskoj podlozi, ali je melodija preuzeta od susjednih etnika, uglavnom melodija slovačkih pjesama;
- slovačke odnosno zagorske narodne pjesme;
- narodne, polunarodne ili ponarodnjene pjesme uvezene u 20. stoljeću iz Hrvatske (Važanová-Horáková, 1996:98).

Iz analize glazbene kulture Hrvata u Slovačkoj je proizašlo da se sa stajališta glazbeno-stilskih obilježja uglavnom ne razlikuje od zapadnoslavenskog odnosno zagorskog glazbenog narječja već je njegov integralni dio. Ipak se u pojedinim hrvatskim općinama pojavljuju tvorevine s arhaičnom glazbenom strukturom, kakva u zapadnoslavenskom glazbenom repertoaru nije zastupljena. To se odnosi naročito na neke božićne pjesme s naglaskom na Mariju i njezinu skrb o djetetu - "prečista je djevica Marija sinka rodila, položila na jaslice, pa mu spjevala". Tip arhaičnog obrednog spjeva, koji seže čak u doba dolaska Hrvata u Slovačku, je pjesma *Pozdravljen budi, o, sveti Mikule*, koju žene u Jarovcima pjevaju na hrvatskoj misi za vrijeme Božića. Kao specifične pokazatelje glazbenog folkloru slovačkih Hrvata možemo navesti i neke svadbene (pirne) pjesme, potom epske pjesme s pripovjedačkim ili baladnim motivima, kakva je pjesma o Marku koji je predao svoju ženu Turcima, zatim pjesma o grešnicima koji su morali sedamdeset i sedam godina izdržavati svoju kaznu, dijaloška pjesma o Pauerovima i Fratrima te pjesma o Ivi koji je susreo tri vile (Važanová-Horáková, 1996:98-100). U svim se tim pjesmama nalaze obilježja južnoslavenske folklorne tradicije.

Nisu nedostajali ni pokušaji traženja obilježja etničke specifičnosti i pokazatelja materijalne kulture, no ti su istraživači došli do negativnih zaključaka (Václavfk, 1925:407). Mala iznimka je bio Aleksander Húščava, koji je o značajkama tradicijske odjeće u Lamaču napisao da "najkasnije od prve polovice 19. stoljeća ima već sve karakteristike nošnje ostalog Záhoria. Lamačka nošnja je prije toga, naime, bila pod utjecajem hrvatskih elemenata. Tradicija se sačuvala, primjerice, u prikazu pokrivala za glavu - šubice. Bila je to krznom porubljena kapa slična ukrajinskoj, kojoj je vrh bio od crvena sukna" (Húščava, 1948:68).

U našim nedavnim istraživanjima smo analognu situaciju utvrdili i u Jarovcima, gdje smo vidjeli portret žene iz obitelji Jankovič. Portret je naslikao bratislavski slikar I. Erlinger godine 1843. To je do sada izuzetan, a uz to i vrlo dragocjen ikonografski dokument o načinu odijevanja hrvatskih žena toga doba. Putem te slike možemo odrediti neke arhaične oznake tradicijske kulture odijevanja, konkretno načine dotjerivanja glave "podvikou", u kojima je sadržana ne samo regionalna i staleška nego i etnička specifičnost.

U današnje vrijeme smo na neki način svjedocima neke vrste osvješćivanja hrvatske narodnosti u Slovačkoj. U Devínskej Novej Vsi, Chrvátskom Grobu, Jarovcima i Čunovu niknula su mjesna društva Hrvata, koja su godine 1990. osnovala i Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj. Otada je održan već četvrti kongres Hrvata u Slovačkoj, a svake se godine u Devínskej Novej Vsi održava privlačan Festival hrvatske kulture. U

tim prigodama bile su organizirane znanstvene konferencije, izložbe tradicijske i suvremene kulture slovačkih Hrvata. Počele su izlaziti novine na hrvatskom jeziku, izdavane u Devínskej Novej Vsi (*Novoselski glas*) i u Jarovcima (*Magazin*). Izdano je mnogo publikacija s povijesnom i jezikoslovnom problematikom te problematikom tradicijske kulture Hrvata u Slovačkoy. Snimljen je i dokumentarni film o današnjem životu ove nacionalne manjine *Nakon stoljeća opet u cvatu*. U sve četiri navedene općine djeluju i folklorne skupine, koje također pridonose suvremenoj revitalizaciji hrvatske kulture i hrvatske narodnosti u Slovačkoy.

I najnovije - na poticaj Hrvatskog kulturnog saveza i Slovačkog narodnog muzeja počeo se stvarati Dokumentacijski centar hrvatske kulture u Slovačkoy, koji će se u dogledno vrijeme preseliti u specijalizirani Muzej hrvatske kulture sa sjedištem u Devínskej Novej Vsi. Time se otvaraju nove mogućnosti upoznavanja povijesnog i narodnokulturnog razvoja Hrvata u Slovačkoy.

Sa slovačkog prevela: Iva Niemčić

LITERATURA

BEŇUŠKOVÁ, Zuzana: K niektorým problémom národopisného výskumu Chorvátov na okolí Bratislavy. *Slovenský národopis 33*, 1985, str. 202-222.

BEŇUŠKOVÁ, Zuzana: Prínos Chorvátov pre ľudovú kultúru západneho Slovenska, u: Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, Bratislava, 1996, str. 42-45.

BOTÍK, Ján: Etnicita ako základná kategória národopisnej vedy, *Slovenský národopis 39*, 1991, str. 18-25.

BOTÍK, Ján: Etnokultúrne procesy v podmienkach etnického rozdelenia, *Slovenský národopis 43*, 1995, str. 431-444.

BOTÍK, Ján: Chorváti na Slovensku. Päť storočí života v novej domovine, *Literárny týždenník 1997*, č.18, str.11.

HÚŠČAVA, Alexander: Dejiny Lamača, Bratislava, 1948.

HORÁKOVÁ, Jadranka: Piesňová kultúra Chorvátov v okolí Bratislavy, *Musicologica Slovaca et Europea 18*, 1993, str. 65-106.

CHORVÁTINA SLOVENSKU. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, urednik: Jan Botík, Bratislava, 1996.

KALESNÝ, František: Chorváti na Slovensku a ich podiel na bohatstve a mnohorakosti slovenskej ľudovej kultúry, u: Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, Bratislava, 1996, str. 46-51.

KUČEROVÁ, Kveta: Chorváti a Srbi v strednej Európe. K etnickým, hospodárskym a sociálnym otázkam v 16.17. storočí, Bratislava, 1976.

KUČEROVÁ, Kvetoslava: Hrvati u srednjoj Europi, Zagreb, 1998.

NEWEKLOWSKI, Gerhard: 500 Jahre Kroatische Schriftsprache im Bugenland, Kroatischerklub, Wien, 1992.

NEWEKLOWSKI, Gerhard: Päť storočí prítomnosti Chorvátov v Burgenlande“, u: Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, Bratislava, 1996, str. 59-75.

POKORNÝ, Viliam: Kultúra chorvátskej etnickej skupiny, u: Devínska Nová Ves. Vlastivedná monografia, Bratislava, 1995.

RIPKA, Ivor: Reliktné chorvátske nárečia v okolí Bratislavy, u: Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, Bratislava, 1996, str. 52-56.

VÁCLÁVIK, Antonín: Podunajská dedina v Československu. Monografia o Chorvátskom Grobe, Bratislava, 1925.

VÁCLÁVIK, Antonín: Otázka jihoslovanske kolonizace v československém národopise, u: *Zbornik radova III kongresa slavenskih geografa i etnografa 1930.*, Beograd, 1933, str. 290-294.

VAŽANOVÁ-HORÁKOVÁ, Jadranka: Ľudové piesne Chorvátov na Slovensku, u: Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti, Bratislava, 1996, str. 97-192.

VÁŽNÝ, Václav: Čakavské nářečí v slovenském Podunají, Bratislava, 1927.

VÁŽNÝ, Václav: Mluva chorvátských osad v Republice československé, u: *Československá vlastivěda 3*, Jazyk, Praha, 1934, str. 518-523.

THE ETHNOCULTURAL DEVELOPMENT OF CROATIANS IN SLOVAKIA

Summary

Croatians are one of the stones in the mosaic creating the ethnic structure of Slovakia. They became incorporated into it at the beginning of the 16th century. Croatians in Slovakia are part of a more extensive island which was formed on the territory around the shared borderlines of contemporary Austria, Hungary, Slovakia and Bohemia.

The arrival of Croatian colonizers to Slovakia resulted not only in the domestication of their ethnonym (Horvat) which is also contained in the names of several communities and in the surnames of many families, but also of their language, above all colloquial in the form of the chakavian and kajkavian dialects. In most communities inhabited by the Croatians the Croatian language stopped to be used within the 17th to 19th centuries. At present, Croatian has been preserved only in

Jarovce, Čunovo, Devínska Nova Ves and Chorvátsky Grob. From the period of the 16th to 18th centuries there exist historical documents of the work of Croatian priests and teachers. It is only in Jarovce and Čunovo where Croatian as a language used in liturgy and education has been preserved as long as up to the 20th century.

The national and cultural presence of the Croats in Slovakia is in an important way documented by various religious books and school textbooks in Croatian published in the cultural centers of the Burgenland Croats (Eisenstadt, Győr, Sopron and others). These centers also provided stimuli for various collections of Croatian religious manuscripts, namely pilgrim songs and prayers. In the community of Jarovce, from the period of the end of the 19th century and the beginning of the 20th century there have also been preserved Croatian manuscripts describing various aspects of the economic, social and spiritual life of the local Croats.

Further phenomena characterised by the continual existence and preservation of certain specific Croatian features are folk songs connected with some traditional festivals and family ceremonies. These are proved by melodies with an archaic musical structure which do not exist in the repertoire of Slovak songs. Ethnically specific features have also been found within some parts of the traditional male and female clothes of Croats in Slovakia.

The contemporary period can be characterised by a certain renaissance of the Croatian ethnics in Slovakia.

This is manifested in various forms of searching for roots, formulating one's identity, as well as in reviving the cultural, social and political activities of the adherents of the Croatian community in Slovakia.

Translated by Adela Böhmerová